

„...mi szobrot nem döntünk [...], vért nem ontunk, könyvet nem égetünk”

DR. GALYASI MIKLÓS 1958-AS „IZGATÁSI BÜNTETTE”

A 2013-as Vásárhelyi Őszi Tárlat volt sorrendben a hatvanadik. Ennek kapcsán egyesek megemlézték, hogy a kiállítás-sorozat egyik kitalálója Galyasi Miklós volt. Arról azonban kevesen tudnak, hogy 1957–58-ban szinte elmaradt a kiállítás, ugyanis Galyasit eltávolították a múzeum éléről, majd a megyei bíróság elítélte. A perét többen megemlézik, ám legtöbbször hibásan közlik az időpontot és a büntetés nagyságát. Jelen írásomban a szegedi megyei levéltárban őrzött bírósági aktája alapján röviden összefoglalom, mivel vádolták meg, és miért ítélték el.

A lavinát két cikk indította el. A *Nők Lapja* 1957. szeptember 26-i száma megszellőztette, hogy valakik „fűrják”, el szeretnék távolítani a fővárosban nagyra becsült múzeumigazgatót. Az egész ügyet „egy fiatalember kavarta fel”, mert hírek szerint a helyére pályázik. Az írásra az október 3-i *Csongrád Megyei Hírlap* reagált. A följelentés-jellegű cikk nyilvánvalóan a helyi kommunista vezetés véleményét tükrözte, meg is említették, hogy személyét és tevékenységét „politikai szempontból” a város és a megye párt- és állami vezetői, „tehát jónéhány felelős ember kifogásolja”. Egyebek mellett azt hozták föl ellene, hogy azt a bizonyos „fiatalembert” (akinek a nevét nem árulták el, csak az derült ki, hogy egy elkötelezett kommunista régészről van szó) a főnöke, Galyasi, aki „az ellenforradalom oldalára” szegődött, „mint ávos besúgót eltanácsolta az ellenforradalmároktól és szimpatizánsaiktól telített [sic!] múzeumból”. Ezen kívül főlhánytorgatták a *Vásárhelyi Nemzeti Újságban* 1956. november 3-án megjelent, „*Most ne jussoljunk!*” című cikkét is, melyből idéztek néhány ominózus sort. Az MSZMP megyei pártbizottság lapjában közreadott kirohanás azért kulcsfontosságú az események alakulása tekintetében, mert az itt felhozott vádak sorra visszaköszönek mind a vádiratban, mind pedig az ítéletben!

Galyasit az egyik barátjánál vették őrizetbe október 21-én Budapesten (ez azt mutatja, hogy hetek óta figyelték), de „csak” november 8-án tartóztatták le hivatalosan, majd 11-én előzetes le tartóztatásba helyezték. A hódmezővásárhelyi rendőrkapitányságon Czene Mihály őrnagy és Matúz István főhadnagy több alkalommal kihallgatta. A jegyzőkönyvek szerint elismerte, hogy a forradalom kitérőse előtti hetekben-hónapokban nála tartott összejöveteleken politikáról is folyt a szó, és több alkalommal közösen hallgatták a nyugati magyar nyelvű rádióadásokat. Azért szerettek hozzá járni a múzeumba, mert ott mindenről lehetett beszélni „és olyan véleményt nyilvánítani, amelyet csak akartak.” Azt is „elismerte”, hogy már korábban „nacionalista és liberális beállítottságú” volt, „ami az ellenforradalom előtti időkben még csak fokozódott”. Az egyik kihallgatásakor azzal védekezett, hogy „nem a szocializmust ostromoztam én sohasem, hanem a módszereit...”, a munkatársait és a hozzá járó fiatalokat pedig a forradalom napjaiban igyekezett csillapítani, kijelentve: „mi szobrot nem döntünk, tankot nem robbantunk, gépet nem robbantunk, vért nem ontunk, könyvet nem égetünk”.

Az elkövetkező hetekben kihallgatták a múzeum dolgozóit, valamint két „külső munkatársát”, Felletár Bélát és Nikolin Évát is. A tanúvallomások közül ki kell emelni a Gazdapusztai Gyuláét, mert a vádirat jórészt az ő rágalmain és hazugságain alapult. A fenti két cikk által említett „fiatalember” úgy nyilatkozott a volt főnökéről, hogy „...olyan embernek ismertem meg, aki szakmailag igen gyenge képzettségű, ügyes, behízelgő modorával igyekszik a pótlhatatlan szakember látszatát kelteni, [...] nagyképű, beképzelt, hiú magatartást tanúsít... [...] Politikai magatartására jellemző, hogy anarchista, nagypolgári beállítottságú, szélsőséges gondolkodású, [a] munkáskadereket lenézi. Politikai nézete jobboldali...” Őt azért akarta eltávolíttatni a múzeumból, mert elkötelezett kommunista.

„Véleményem szerint – áll a jegyzőkönyvben – Galyasi, Nikolin, Moldvay [Győző] irányításával egy meglehetősen zavaros nacionalista, antikommunista csoport alakult ki”. Ezt a följelentés-szerű tanúvallomást a többi múzeumi dolgozó ugyancsak terhelő jellegű vallomása egészítette ki. Egyetlen ember állt ki mellette: Nikolin Éva, aki vallomásában igyekezett megvédeni őt.

1957. december 17-én a megyei ügyészség „izgatás büntettének” elkövetésével emelt vádat ellene, mert „az ellenforradalom” alatt többek előtt, valamint a november 3-i cikkében „oly értelmű kijelentéseket tett, melyek alkalmasak arra, hogy a népi demokratikus államrendünk, annak vezetői ellen, a Szovjetunió ellen gyűlöletet keltsen.”

Az 1958. február 8-án Szegeden megtartott nyilvános tárgyaláson a három hónapja előzetesben lévő vádlott azt állította, hogy Gazdapusztai személyes bosszújának az áldozata. Ő persze ezúttal is vádaskodott: „a párt osztálypolitikáját nem tette magáévá, csak a tehetséget becsülte valamire”, és „magyarkodó állásfoglalása is volt, a szabadságideált tartotta életszemléletének azzal, hogy bárkinek joga van ellenzékinek lenni.” Azt állította, hogy „a múzeumban kialakult csoportra jellemző, hogy üdvözölték az ellenforradalmat, s nacionalista, szociáldemokrata álláspontot foglaltak el.” Korábban a rendőrségen kihallgatott tanúk közül néhányan – ellentmondva korábbi vallomásuknak –, igyekeztek menteni. Például Péczely Attila azt vallotta, hogy a vádlottnak „eszméileg nem volt köze az ellenforradalmi dolgokhoz.” (Azt is hangoztatta, hogy Gazdapusztait személyi ambíciók vezetik, mert ő szeretne lenni az igazgató, és nem igaz az, hogy azért akarta a főnöke kirúgni, mert kommunista.) Égető János ezúttal azt mondta, hogy „ennek a rendszernek feltétlen híve volt, de ellensége pláne nem.” A diákokat lebeszélte arról, hogy fegyvert fogjanak, Vizi Bélát pedig kizavarta az irodájából, mert fegyvert viselt.

Ennek ellenére a dr. Lippay Pál vezette bírósági tanács – döntően Gazdapusztai vallomása alapján – Galyasit „a népi demokratikus államrend ellen folytatólagosan elkövetett izgatás büntetében” bűnösnek találta, és ezért két év börtönbüntetéssel sújtotta. Egyebek mellett arra hivatkozva ítélték el, mert 1.) a forradalom kitérőse előtt „helytelenítette a kommunista párt irányvonalát”, és üldözte a kommunista munkatársait; 2.) a múzeum „az ellenforradalmi elemek góciává vált”; 3.) Gazdapusztait arra „kényszerítette”, hogy kérje az áthelyezését, mert „az ÁVH-sokkal [...] fegyveresen védte a pártbizottságot”; 4.) az inkriminált november 3-i cikkével „dicsőítette az ellenforradalmárok tetteit, bírósági felelősségrevonást követelt az addigi vezetőkkel szemben”.

A vádlott és védője fellebbezést jelentettek be (szabadlábra-helyezési kérelmüket elutasították), ezért a jogerős ítélet csak 1958. augusztus 6-án született meg a Legfelsőbb Bíróságon, ahol a korábban kiszabott büntetés nagyságát helybenhagyták.

Az 1959-es részleges közkegyelemnek köszönhetően április 3-án szabadult Márianosztráról. Összesen egy év négy hónap és huszonhárom napot ült le. 1961-ben eredménytelenül kérte, hogy az Elnöki Tanács mentesítse az ítéletéhez fűződő hátrányok alól. 1962 elején újabb beadványt írt, ekkor azonban nagyobb sikerrel járt, mert az Elnöki Tanács két tagja, a vásárhelyi születésű Bognár Rezső akadémikus, és Ortutay Gyula is támogatták a kérését. Mivel a helyi rendőrség sem ellenezte (nem politizál, csak a művészetnek él – írták róla), 1963. április 19-én az Elnöki Tanács kegyelemből mentesítette a hátrányok alól. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a „volt 56-ost” a politikai rendőrség ne figyeltette volna egészen a haláláig. Ez azonban már egy másik cikk témája.

Vincze Gábor